

УДК 811.112(571)"18"-42

Наталія ГОЛОВІНА*

ЛІНГВАЛЬНІ МАРКЕРИ АВТОРСЬКИХ ІНТЕНЦІЙ У СОЦІАЛЬНО-РЕЛІГІЙНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЦЬКИХ КОЛОНІСТІВ БЕССАРАБІЇ

Стаття присвячена вивченню мовних засобів актуалізації комунікативної мети адресанта в соціально-релігійному дискурсі бессарабських німців на матеріалі листування пастора Ігнаца Ліндла з християнами-євангелістами колонії Сарата в першій половині XIX ст. З'ясовано сутність поняття «соціально-релігійний дискурс» на засадах антропоцентричної парадигми як базового принципу сучасної лінгвістичної науки.

У контексті дослідження тексти письмової комунікації адресантів розглядаються у зв'язку з їх соціально-історичним контекстом та прагматичним змістом. Аналіз лінгвальних маркерів авторських інтенцій проводиться з урахуванням експліцитних й імпліцитних складників висловлювання на основі визначення мовної специфіки системи кодування акту комунікації між автором (адресантом) і читачем (адресатом), їх комунікативної ролі, а також стратегій і тактик кооперативного діалогу.

Стаття доповнює результати попередніх досліджень німецького колоністського дискурсу на території Бессарабії (1814 – 1940), здійснює подальший внесок в теорію тексту і теорію дискурсу в руслі лінгвістичних досліджень та служить одним із прикладів їх практичного застосування під час аналізу творів письмової комунікації.

Ключові слова: дискурс, текст, інтенція, адресант / адресат, комунікація.

Постановка проблеми в контексті сучасної науки та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Перенесення центру наукової уваги з формально-синтаксичного і генеративно-семантичного аспектів на прагматичний аспект висловлювання становить провідну ознаку дискурсивної парадигми в лінгвістиці. В світлі нового напрямку сучасної антропоцентрично орієнтованої науки в останні роки в галузі германістики спостерігається активний процес розвитку лінгвістики дискурсу, для якої характерним є вивчення тексту в його процесуальній природі, про що свідчать наукові праці Безуглої Л. Р., Мамедової А. І., Осовської І. М., Огуя О. Д., Приходька А. М., Путій О. С., Стуліної М. В., Brunner R., Jung M., Friehler R., Levinson S. C. та ін., які широко представлені на сторінках вітчизняних та зарубіжних видань. Усвідомлення того, що текст є найдавнішим засобом писемної комунікації людства, сформованим на основі тісного взаємозв'язку когнітивних і емоційних елементів, він представляє невичерпне джерело багатьох міждисциплінарних знань, що об'єднуються навколо таких наук, як філософія, історія, психологія, мовознавство, культурологія, соціолінгвістика та інші. Являючи собою єдність людської діяльності, комунікації й пізнання світу, текст і дискурс як фігури комунікації визначають формульні моделі мовленнєвої поведінки в цілому та дозволяють встановити специфіку спілкування в рамках певного етносу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У динамічному просторі дискурсу текст займає центральне положення та розглядається як «згорнутий дискурс». Так, В. Є. Чернявська акцентує увагу на тому, що «дискурс – це сукупність тематично спільних текстів, кожен з яких сприймається та ідентифікується (!) як мовний корелят певної соціально-культурної практики»¹. І. С. Шевченко наголошує на тому, що дискурс представляє собою «інтегральний феномен, комунікативну діяльність, яка є сукупністю

* Головіна Н. – кандидат філологічних наук, доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна, e-mail: golovinanb2017@gmail.com

¹ Чернявская В. Е. Дискурс – «лидер продаж» или «распродажа дискурса?» *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета.* №3 (20). 2012. С. 8-14. С. 12.

процесу й результату і включає як позалінгвальний, так і власне лінгвальний аспект; в останньому, крім тексту, виділяється пресупозиція й контекст (прагматичний, соціальний, когнітивний), які обумовлюють вибір мовних засобів»². В. А. Андреева визнає інтегративну модель дискурсу, «як творче втілення надособистісного (колективного) досвіду певного способу текстотвірного освоєння світу»³. За визначенням Т. В. Радзівської, триада «текстотворення – текст – текстова комунікація» має «спільний знаменник» – поняття дискурсу, що відбиває і онтологічний, і епістемічний аспекти зазначених понять у комплексі»⁴. Все це означає, що з когнітивної та мовної точок зору поняття дискурсу і тексту пов'язані, крім іншого, причинно-наслідковим зв'язком: текст створюється в дискурсі і є його дітищем⁵, тому завжди стосується конкретних об'єктів в конкретних умовах⁶.

Об'єктом пропонованої розвідки є німецький соціально-релігійний дискурс християн-євангелістів селища Сарата, який є репрезентантом історичного фрагменту німецького колоністського дискурсу в Бессарабії у період 1814 – 1940 р. Під соціально-релігійним дискурсом (СРД) християн-євангелістів ми розуміємо синтезований продукт дискурсивної діяльності німецьких колоністів на території історичної області Бессарабії, який характеризується перетином комунікативних сфер побутового та духовного життя та засвідчує взаємодію релігії і суспільства.

Метою роботи є дослідження та опис лінгвальних особливостей втілення комунікативної мети автора-адресанта мовленнєвого твору у зв'язку з комунікативними інтересами читача-адресата на основі певного соціально-історичного контексту. Для досягнення окресленої мети в роботі ставляться такі **завдання**: 1) визначити основні характеристики німецького СРД; 2) проаналізувати письмові мовленнєві твори німецького СРД з точки зору специфіки лінгвального маркування інтенцій автора-адресанта; 3) дослідити та описати прагматичні властивості німецького СРД.

Матеріалом статті служать німецькомовні тексти соціально-релігійної тематики, які представляють собою мовленнєві твори німецького СРД, до яких належать листи пастиря Ігнаца Ліндла та духовних осіб до християн-євангелістів колонії Сарата в період з 1823 до 1839 р., а також повідомлення писаря Вільгельма Клюдта, зафіксовані ним у книзі «Die deutschen Kolonien in Bessarabien in ihrem sittlichen und religiösen Zustande bis zum Jahre 1861» (1900).

Виклад основного матеріалу дослідження. Текст є «вербальною формою мовленнєво-мисленнєвої діяльності адресанта, який взаємодіє з адресатом»⁷, тому в матеріальній частині тексту репрезентується авторська свідомість, його комунікативні інтенції, сформовані під впливом однієї або багатьох конкретних подій в рамках широкого історичного та соціокультурного контексту, які пропонуються ним у якості змістової основи дистанційної взаємодії з читачем. У результаті цієї взаємодії основні субстанції комунікативного процесу – мовець (адресант) і реципієнт (адресат) відтворюють подію, «конструюють уявлення не тільки відповідного тексту, але й соціального контексту, і ці два уявлення взаємодіють»⁸. У комунікативному процесі колективного спілкування як когнітивної та соціальної події, соціально-історичний контекст активно впливає на

² Шевченко І. С. Дискурс і когнітивно-комунікативна парадигма лінгвістики. *Мова. Людина. Світ*: зб. наук. пр. до 70-річчя професора М. Кочергана / відп. ред. О. О. Тараненко К., 2006. С. 148-156. С. 151-152.

³ Андреева В. А. Литературный нарратив: дискурс и текст: монография. СПб.: Норма, 2006. С. 6.

⁴ Радзівська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. *Текст – Соціум – Культура – Мовна особистість*: монографія. К.: «Інформативно-аналітичне агентство», 2010. С. 458.

⁵ Приходько А. М. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск, 2013. С. 12.

⁶ Дейк Т. А. ван. К определению дискурса. *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. – 1998. URL: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>.

⁷ Чернявская В. Е. Текст статичен или текст процессуален? *Когниция, коммуникация, дискурс*. 2010. №1. С. 123-131. С. 127.

⁸ Дейк Т. А. ван, Кинч В. Стратегии понимания связного текста. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. XIII. Когнитивные аспекты языка. 1988. URL: <http://philologos.narod.ru/ling/dijk.htm>

формування прагматичного змісту комунікативного повідомлення та виступає його стрижневим елементом, який дає можливість виводу смислів з боку читача, у тому числі й тих, які не були передбачені автором, натомість виникли на основі їх спільного культурного досвіду. Власне тому нам імпонують погляди О. С. Кубрякової на текст, який являє собою зразок такої складної мовної форми, такого семіотичного утворення, що спонукає нас до творчого процесу його розуміння, його сприйняття, його інтерпретації та домислювання – до такого роду когнітивної діяльності, яка має справу з осмисленням людського досвіду, відбитого в описах світу та яка служить створенню нових ступенів пізнання цього світу, адже «немає таких текстів, які б не становили кінцевий результат дискурсивної, тобто соціально орієнтованої та соціально обумовленої комунікативної діяльності»⁹.

Розмаїття життєвих повсякденних ситуацій, певна подія або фрагмент дійсності спонукає адресанта до комунікації. Одним із найважливіших компонентів комунікативно-прагматичного простору, який створює навколо себе мовець, починаючи своє висловлювання, виступає предмет мовлення, тобто зовнішня по відношенню до акту повідомлення ситуація, що спонукає його до цілеспрямованої мовленнєвої дії. Свого часу такою визначною подією, яка стимулювала процес розгортання німецького СРД в Бессарабії в двадцяті роки позаминулого сторіччя, слід вважати історичний факт виселення наприкінці 1823 р. священика Ігнаца Ліндла – засновника та пастиря німецької колонії Сарата. Це рішення було прийнято російським імператором Олександром I під тиском католицької церкви, яка вороже ставилася до євангелічних нахилів пастиря від самого початку його проповідницької діяльності, в Німеччині та, згодом, до його міжконфесійної колонії в Бессарабії. У громадському житті християн-євангелістів зазначена подія спричиняє розвиток їх комунікативної діяльності в центрі якої перебуває тема розлуки з пастирем, результатом чого можна вважати появу окремого продукту їх дискурсивної діяльності, як певного історичного фрагменту німецького колоністського дискурсу в Бессарабії в 20 – 30-х роках ХХ ст. У рамках німецького СРД ця тема репрезентована специфічними мовленнєвими творами з «конкретною когнітивною, антропологічно зумовленою семантикою»¹⁰, в мовних просторах яких перебувають два типи соціального дискурсу: соціально-побутовий та інституційний. Їх безпосередній зв'язок пояснюється тим, що жителі колонії представляли собою групу християн-євангелістів, які прагнули до власної релігійної автономії, яка б становила приклад абсолютної гармонії з Богом як у побутовому, так і в духовному житті громади, тому, згуртувавшись навколо проповідника німецької протестантської церкви Ігнаца Ліндла, вони будували своє життя за принципом високої моральності й духовності. Беручи до уваги високу позитивну оцінку Ліндла з боку жителів Сарати, що знаходить своє вираження в багатьох комунікативних актах: *Als im Jahre 1821 Sarata angelegt wurde, gingen von andern Kolonien mehrere Verdienst suchende Arbeiter und Handwerker darin, wurden mit Pfarrer Lindl und seinen Leuten bekannt, und verbreiteten das Gerüch von diesem außerordentlichen Prediger. Sein Umgang war freundlich und herablassend, seine Sprache klangvoll und allewege erbaulich und gesalbt*¹¹, розлука з ним стала причиною їх незадоволення, обурення, страху, осуду та відчаю. Вербальним проявом цих емоцій в німецькому СРД часто стають експресивні висловлювання, виражені в метафоричній формі, в формі вигуків та оцінних висловлювань або в описовій формі з використанням певних лексичних номінантів людських переживань. Так, напр., прагнення одного зі свідків від'їзду Ліндла – автора повідомлення «Lindl's Weggang» Вільгельма Клуфта,

⁹ Кубрякова Е. С. О тексте и критериях его определения. Текст. Структура и семантика: в 2 т. М.: Наука, 2001. Т. 1. С. 72-81.

¹⁰ Бехта І. А. Дискурс у світлі когнітивно-дискурсивної парадигми. *Нова філологія*. 2003. №1 (16). С. 12-22. С. 18.

¹¹ Kludt Wilhelm. Die Deutschen Kolonien in Bessarabien in ihrem sittlichen und religiösen Zustande. Bis zum Jahre 1861. Odessa, 1900. С. 16-17.

довести до відома читача-адресата інформацію про важкий психологічно-емоційний стан жителів колонії в день розлуки з пастирем втілюють синонімічні комунікативні моделі з семантичною домінантою «плакати», які актуалізують головну невербальну дію, що супроводжує акти колективної комунікації та задають їм відповідний емоційний тон: *in Thränen schwimmen* (обливатися сльозами); *weinend gehen* (плакати на ходу); *überlaut weinen* (плакати хлипаючи); *unter Händeringen häftig weinen* (плакати-ридати, прикривши обличчя обома руками); *rothgeweinte Augen haben* (почервонілі від плачу очі), напр., *Endlich erblickte ich durch die ein wenig offenstehende Nebentür, <...> einen von Lindls Knechten unter Händeringen heftig weinen, und die der Thür zunächst sitzenden Mädchen fingen auch zu weinen; Ich erschreck, eilte durch den Saal zu seinem Knechte und fragte: «Was gibt's? Was ist geschehen?» Kaum konnte er vor Weinen die Worte hervorbringen!*¹². У зв'язку з цим варто зазначити, що особлива комунікативна поведінка автора-адресанта полягає в мовленнєвому акцентуванні переважно невербальних ознак фізичної присутності великого натовпу людей у місці події (плач, ридання, голосіння, стискання рук, тремтіння тощо). Картину журби, відчаю, жалю та розгубленості християн-євангелістів мовець доповнює метонімічними конструкціями з використанням стилістичного прийому синекдохи (*totum pro parte*), напр., *Ich eilte in den Saal zurück auf meinen Platz, aber die ganze Versammlung schwamm in Thränen; Was Pfarrhause war, weinte; Alles weinte, manche überlaut*¹³, вживає фразеологічні формули: *von allen Ecken und Enden, kam Alt und Jung, Klein und Groß*), наводить приклади реплік окремих людей: – «*Ach, unser lieber Pfarrer muß fort!*» – «*Wie aus dem Lande?*» – «*Ja.*» тощо. Інтенсивна просторова локалізація емоційних висловлювань з боку автора-адресанта виступає мовним засобом, що прискорює їх вплив на читача-адресата та сприяє успішній реалізації прагматичного змісту повідомлення в цілому.

Відомо, що інформація вводиться в текст та фіксується в ньому не сама по собі, а з певною метою, і з точки зору адресанта вона є завжди суттєвою, релевантною, має змінити поведінку реципієнта, розрахована на певний ефект та вплив на адресата¹⁴. У цьому плані німецький СРД не є винятком, натомість представляє собою яскравий зразок орієнтації адресанта на особистість адресата, що дає можливість мовцю направити комунікативний акт у потрібне йому русло, щоб реалізувати власну мету, зокрема здійснити, якщо є потреба, вплив на поведінку та емоційний стан адресата: викликати співчуття, жалість або радість, підбадьорити його, заспокоїти, підтримати, надати йому нових життєвих сил тощо. У цьому зв'язку на особливу увагу заслуговують твердження В. Є. Чернявської про те, що «в інформації, яка передається засобами мови, завжди присутнє певне відношення мовної особистості до одиниць / форм / структур мови, які ця особистість актуалізує з різним ступенем свідомості та цілеспрямованості в своїй мовленнєвій діяльності»¹⁵. Так, свою стратегічну лінію інформування автор повідомлення вибудовує за допомогою мовних одиниць з синтаксичною структурою: розповідних речень, мовленнєвих кліше, що визначають його позицію як спостерігача, зокрема розкриває зміст комунікативної дії, посилаючись на власне «Я» (*An einem regnerischen Dezember-Sonntage des Jahres 1823 ging ich nach der Kinderlehre zu Lindl und bat ihn um Erklärung des 14. Kapitels Sacharia; Ich sah durchs Fenster und sagte: es hält ein Wagen vor dem Pfarrhause*¹⁶), а також описує власний емоційний стан та його поведінку (*Ich erschrak; Ich eilte in den Saal zurück; Ich, als Fremder, hielt mich von der Gemeinde etwas entfernt*¹⁷) та

¹² Його ж. С. 21-22.

¹³ Його ж. С. 22.

¹⁴ Радзівєвська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – Соціум – Культура – Мовна особистість: монографія. К.: «Інформативно-аналітичне агентство», 2010. 491 с.

¹⁵ Чернявская В. Е. Дискурс власти и власть дискурса: проблемы речевого воздействия: учеб. пособие. 2-е изд., стер. М: ФЛИНТА: Наука, 2012. 128 с. С. 6-7.

¹⁶ Kludt Wilhelm. Die Deutschen Kolonien in Bessarabien in ihrem sittlichen und religiösen Zustande. Bis zum Jahre 1861. Odessa, 1900. 69 S. С. 21.

¹⁷ Його ж. С. 22.

ін. Зазначені модально-інтенційні висловлювання автора-адресанта, лінгвальними маркерами яких служить мовні одиниці звичайного спілкування – жива мова, яка «тісно пов'язана з прагматичними чинниками спілкування і людської діяльності, безпосередньо втіленими в процес операцій над мовним знаком»¹⁸. Проста й зрозуміла для адресата мова, яку використовує адресант, виступає одним із продуктивних комунікативних засобів, що експлікують його інформативні інтенції та служать своєрідним комунікативним засобом, який викликає абсолютну довіру з боку читача-адресата до того, про що він розповідає, адже він (мовець) перебуває всередині описуваної ситуації. Отже, надана ним інформація є найбільш повною та правдивою, тому сприймається слухачем як об'єктивний факт описуваної події. Важливим лінгвальним маркером кінцевої фази повідомлення виступають прощальні слова Ліндла: *der tröstete: «lieben Kinder, den Heiland bleibt bei Euch, wenn ich auch fort muß; haltet Euch an Ihn und fügt Euch in seinen Willen; – wir werden uns wiedersehen»*¹⁹. Запропонована автором мовленнєвого твору пряма мова пастиря служить лінгвальним маркером мовленнєвого акценту автора повідомлення на найбільш важливій інформації для читача, тому викликає його позитивну реакцію на повідомлення, заспокоює й тішить його, вселяє в нього надію та створює перспективу для широкого набору інших потенційно можливих комунікативних подій, які відбуватимуться між членами даної соціально-релігійної групи на основі їх спільних соціально-культурних та духовно-естетичних цінностей.

Невід'ємною частиною німецького СРД є його інтонаційне оформлення. Соціальна оцінка події від'їзду пастиря та інтонаційні моделі комунікативних висловлювань в текстах німецького СРД взаємопов'язані. Так, напр., лінгвальними маркерами дискурсивних інтенцій автора-адресанта – духовної особи з С.-Петербургу пана Госснера, що пов'язані з бажанням мовця по-особливому відреагувати на зображену ситуацію та підтримати дітей пастиря (*Pfarrerkinde*), виступають питальні та спонукальні речення (*Warum nimmt Er unsern Lehrer und Freund, der uns zu Ihm gewesen hat?; Betet an, betet an, er macht Alles wohl!; Klaget nicht Euren Kaiser an!; Aber glaubet, glaubet fest und gewiß, Er führt es herrlich hinaus, es sehe noch so bunt und wunderbar aus!*²⁰), окличні синтаксичні конструкції (*Wie wunderbar ist der Rath des Herrn!; Am Ende kommt das Beste!*²¹), які служать для комунікативної координації між автором-адресантом втішеного листа (*Trostschreiben*) та читачем-адресатом та свідчать про те, що «носії мови мають чітке уявлення про комунікативну поведінку в різних ситуаціях інституційного та особистісного спілкування»²². Окремо слід звернути увагу на широке використання мовцем оптативних висловлювань, у яких він виражає своє прагнення здійснити потенційно бажану дію в невербальному просторі. Багато з таких речень мають семантику власного бажання, в т.ч. значення ірреального бажання, напр., *Im Himmel möchte ich meine Feder eintauchen können, in die ewige Trost- und Kraftquelle Gottes, des unendlich Freundlichen und Liebevollen, um Euch wahrhaft trösten, stärken und beruhigen zu können, Balsam aus Gottes Fülle möchte ich holen können, um Eure Wunden zu heilen, Euren Schmerz zu lindern, um Eure Seele aus dem Jammer zu reißen, in den Ihr durch den Verlust Eures threuen Hirten und Freundes versetzt werdet*²³. Група мовленнєвих конструкцій-оптативів зі значенням «творити добро», «діяти на користь к.-н.» на початку листа: *Wunden heilen* (лікувати рани); *Schmerz lindern* (полегшити біль); *Seele aus dem Jammer reißen* (вивільнити душу з горя), які виступають у семантичній єдності, доповнюючи один

¹⁸ Бацевич Ф. С. Філософська критика природної мови: чому і за що? *Мова. Людина. Світ*: зб. наук. пр. до 70-річчя професора М. Кочергана / відп. ред. О. О. Тараненко К., 2006. С. 38-45.

¹⁹ Kludt Wilhelm. Die Deutschen Kolonien in Bessarabien in ihrem sittlichen und religiösen Zustande. Bis zum Jahre 1861. Odessa, 1900. С. 22.

²⁰ Його ж. С. 23-27.

²¹ Його ж. С. 27.

²² Приходько А. М. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск, 2013. С. 213.

²³ Kludt Wilhelm. Die Deutschen Kolonien in Bessarabien in ihrem sittlichen und religiösen Zustande. Bis zum Jahre 1861. Odessa, 1900. С. 23.

одного, сприяють реалізації комунікативного наміру адресанта та стають невід'ємною частиною загального мовленнєвого портрету мовця.

Характер вживання різних синтаксичних конструкцій в німецькому СРД дозволяє створити портрет мовця як мовної особистості, оскільки, як справедливо зазначає Ю. М. Караулов, «за кожним текстом стоїть мовна особистість, яка володіє мовною системою»²⁴. Зазначимо, що в своїх багатьох листах до християн-євангелістів Сарати пастир Ліндл надає перевагу висловлюванням-побажанням, за допомогою яких він бажає добра своїм братам і сестрам, виражає свою особливу прихильність до них, заявляє про своє почуття болю від розлуки, вітає їх, прощається з ними, а також благословляє та підтримує громаду своїм «пастирським словом»: *Geliebte in Christo! Threue und hochgeachte Brüder und Schwestern! Gnade und Friede von Gott dem Vater der Barmherzigkeit und Gott alles Trostes, und von Jesu Christo unserm gekreuzigten Heilande!*; (1823). *In Christo Jesu! Herzgeliebte Kinder!*; *Gott mit uns allen.* (1824). *In Ghristo Jesu herzlich geliebte Brüder und Schwestern. Jesus Immanuel!*; (1841). *In Christo Jesu unserm hochgelobten Herrn und Heilande innigst und herzlich geliebte Kinder! Gnade und Friede, – Heil und Trost von Gott dem Vater und unserm Herrn Christo, der für uns geboren und gestorben, aber auch wieder auferstanden ist und nun ewig lebet!* (1842). Комунікативну основу наведених прикладів висловлювань, вжитих автором-адресантом в ініціальних та фінальних позиціях його мовленнєвих творів, становлять традиційні етикетні мовленнєві формули християн-євангелістів, які виконують роль передмови та служать «мовленнєвим камертоном», який налаштовує читача-адресата на певну «висоту» розмови. Їх використання в мовленні адресанта зумовлюється особливою соціально-релігійною сферою спілкування комунікантів, яка визначає специфіку їх дискурсивної діяльності на основі складної системи знань мовної особистості.

Результати аналізу багатьох текстів німецького СРД переконливо свідчать про те, що його стрижневий елемент сформований навколо духовно-релігійних цінностей, у центрі яких перебуває прагнення віруючих людей до життя в гармонії з Богом, внаслідок чого вони отримала назву «Harmonie». У свою чергу, цей факт пояснює причину того, що невід'ємну частину письмових творів СРД становлять висловлювання-гасла як вербальні виразники особливих духовних та естетичних уподобань, які становлять основу спільної віри християн-євангелістів та крізь призму яких відбувається формування їх колективного уявлення про світ. Продуковані мовцем комунікативні акти цього типу представляють собою вигуківі синтаксичні конструкції, особливі формули з різними іменниковими компонентами, типу: *In Christo Immanuel! Immanuel! Immanuel! Im Namen Christo!*; *Um Christi Willen!*; *Um Geist Jesu Christi!*; *Jesus Immanuel! In der Liebe Immanuels!*; *Immanuel! Immanuel! Immanuel!* Варто зазначити, що незважаючи на певні варіанти їх лексичного оформлення, зазначені одиниці цілком можна вважати абсолютними синонімами, оскільки основу їх прагматичного змісту становить значення «Бог з нами». Причини вживання різних слів-теонімів, які належать до одного й того самого гіпотетичного об'єкту, під яким розуміється Син Божий, певним чином розкривають нам релігійні літературні джерела. Так, у книзі пророка Ісаї 7:14 Біблія дає пророцтво про Месію, зокрема про те, що Діва в утробі зачне, і Сина назвуть Іммануїл, що означає «з нами Бог». Якщо ж звернутися до пророцтв Матфея 1:21, то він каже: «І вона народить Сина, і даси Йому «ім'я» Ісус, бо Він спасе Своїх від їхніх гріхів». Ім'я *Jesu* буквально означає «Бог моє спасіння», «Спаситель». Ім'я *Christi* – епітет, який вказує на характер місії Ісуса з точки зору християнства. Грецьке слово Χριστός є перекладом івритського מָשִׁיחַ (Машіах) та арамейського מְשִׁיחָא (Мешіаха) та означає «помазаник» (месія). Щодо причини активного вживання вигуківих висловлювань автором-адресантом в рамкових елементах його мовленнєвих творів, а також у їх основній частині, то вона криється в базовому постулаті христоцентричного вчення Лютера, що ґрунтується на проголошеному ним принципі – «лише Христос». У пісеннику християн-євангелістів «Christliches Gesangbuch für

²⁴ Караулов Ю. М. Русский язык и языковая личность. М.: Наука, 1987. С. 7.

evangelische Gemeinden» (1902), читаємо: «*Ich leb nun Dir, ich sterbe Dir! Doch nicht durch meine Kräfte. Bin ich des Herrn, so ist's in mir Sein göttliches Geschäfte. Herr, ich lebe Die! Ich sterbe Dir! Ja, Vater, Vater, Dein laß mich auf ewig sehn, auf ewig Dein, mein Schluß!*» (344.3)²⁵. Божественність Ісуса Христа та його фактичне отожднення з Богом простежується й в багатьох інших висловлюваннях, у яких слова *Christi, Jesu, Gott* виявляють семантичну близькість, напр., *Zu Gott in Christo; Gnade Gottes an das Herz Jesu legen; Glaube an Jesus Christus, Glaube an Gott; Gottlob in Christo*, про що свідчать також пісні: «*Wer, o mein Gott, aus Dir geboren, ein neues Herz von Dir empfängt, und Dir zum Eigenthum erkoren, der Künd' entsagt, in Dich versenkt, in Dir nur lebt; wie selig ist Dein Kind, Dein Eigenthum, der Christ!*» (343.1)²⁶. Як бачимо, навіть, незважаючи на особливу повагу до Бога, «в релігійних текстах немає місця ввічливим формам займенників, є звернення лише на «ти»²⁷. Комунікативна підтримка зазначених теонімів назв здійснюється шляхом їх постійного вживання автором-адресантом у частині внутрішнього сегменту текстів листів, де вони стають змістовим центром сакраментальних висловлювань: *das lebendige Wort Christus und Sein Geist; wie Paulus und Christus; als Nachfolger Jesu Christi; hin auf Christus; liebe Christenheit; der Geist Gottes in uns erweckt; das Reich Gottes ist herbeigekommen; nach dem deutlichen Worte Gottes; bis wir alle hinankommen zum vollkommenen Mannesalter in Christo Jesu*²⁸ та ін. Загальна комунікативна інтенція тривалого письмового спілкування автора-адресанта з читачем-адресатом, яка спрямована на підтримку їх соціально-релігійного контакту, відбувається на основі спільної духовної цінності – Любові до Бога. Тому в багатьох випадках комунікативною домінантою мовленнєвих творів німецького СРД є цитування Біблії, наведення окремих рядків біблейських оповідань, а також християнсько-євангелістських пісень, напр., *Denn deutlich spricht der Herr, Joh. 6, 53. 56: «Werdet ihr nicht essen das Fleisch des Menschensohnes, und trinken Sein Blut, so habt ihr kein Leben in euch. Wenn aber mein Fleisch isset, und trinket mein Blut, der bleibt in mir und ich in ihm»*²⁹. *Weißt Du nicht, daß der Herr in Seinem Worte sagt Jes. 45. 10: «Wehe dem, der zum Vater sagt: Warum hast du mich gezeuget? Und zum Weibe: Warum gebierest du»*³⁰. Незважаючи на те, що у мові наявні широкі можливості для здійснення мовленнєвого контакту між співрозмовниками, мовець у своїй комунікації використовує обмежений обсяг висловлювань, серед яких він обирає найбільш традиційні для християнсько-євангелістської громади, які пристосовує для реалізації власних інтенцій з урахуванням специфічних ознак аудиторії читачів-адресатів. Повторюваність мовленнєвих одиниць цього комплексу зумовлюється прототиповими ситуаціями соціально-релігійного спілкування німецьких колоністів, що визначає вибір конкретних мовних форм у процесі їх дискурсивної діяльності.

Висновки. Таким чином, німецький соціально-релігійний дискурс, репрезентований мовленнєвими творами християн-євангелістів Бессарабії в період з 1823 до 1839 р, становить інтегральне поняття, яке припускає виокремлення в його межах різних типів дискурсу, що реалізують різні авторські інтенції та характеризуються специфічними мовними рисами, які визначають особливості їх лінгвального маркування відповідно до мети автора-адресанта та комунікативних інтересів читача-адресата. Серед багатого набору лінгвальних маркерів авторських інтенцій в цьому типі дискурсу провідна роль належить розмовно-побутовим та емоційно-забарвленим висловлюванням, метафоричним мовленнєвим утворенням та спеціальним етикетним формулам, біблейським висловам та релігійним гаслам, які в результаті їх взаємодії створюють його неповторний лінгвокультурний орнамент. Перспектива подальших досліджень визначається

²⁵ Christliches Gesangbuch für evangelische Gemeinden. Odessa, Verlag von G. Schleicher; 1902. С. 341.

²⁶ Вказ. праця. С. 340.

²⁷ Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва: Гнозис, 2004. 390 с. С. 267.

²⁸ Kludt Wilhelm. Die Deutschen Kolonien in Bessarabien in ihrem sittlichen und religiösen Zustande. Bis zum Jahre 1861. Odessa, 1900. 69 S. С. 28-68.

²⁹ Його ж. С. 44.

³⁰ Його ж. С. 46.

комплексним підходом до декодування соціокультурної інформації німецького колоністського дискурсу в Бессарабії в XIX –XX ст. у руслі когнітивної лінгвістики, лінгвопрагматики та лінгвокультурології.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

- Christliches Gesangbuch für evangelische Gemeinden. Odessa, Verlag von G. Schleicher; 1902. С. 341.
- Kludt Wilhelm. Die Deutschen Kolonien in Bessarabien in ihrem sittlichen und religiösen Zustande. Bis zum Jahre 1861. Odessa, 1900. 69 S. С. 21.
- Андреева В. А. Литературный нарратив: дискурс и текст: монография. СПб.: Норма, 2006. 182 с. С. 6.
- Бацевич Ф. С. Філософська критика природної мови: чому і за що? *Мова. Людина. Світ*: зб. наук. пр. до 70-річчя професора М. Кочергана / відп. ред. О. О. Тараненко К., 2006. С. 38-45.
- Бехта І. А. Дискурс у світлі когнітивно-дискурсивної парадигми. *Нова філологія*. 2003. №1 (16). С. 12-22. С. 18.
- Дейк Т. А. ван, Кинч В. Стратегии понимания связного текста. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. XIII. Когнитивные аспекты языка. 1988. URL: <http://philologos.narod.ru/ling/dijk.htm>
- Дейк Т. А. ван. К определению дискурса. *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. – 1998. URL: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>.
- Караулов Ю. М. Русский язык и языковая личность. М.: Наука, 1987. С. 7.
- Кубрякова Е. С. О тексте и критериях его определения. Текст. Структура и семантика: в 2 т. М.: Наука, 2001. Т. 1. С. 72-81.
- Приходько А. М. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск, 2013. С. 213.
- Радзівська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – Соціум – Культура – Мовна особистість: монографія. К.: «Інформативно-аналітичне агентство», 2010. С. 458.
- Чернявская В. Е. Дискурс – «лидер продаж» или «распродажа дискурса?» *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. №3 (20). 2012. С. 8-14. С.
- Чернявская В. Е. Дискурс власти и власть дискурса: проблемы речевого воздействия: учеб. пособие. 2-е изд., стер. М: ФЛИНТА: Наука, 2012. 128 с. С. 6-7.
- Чернявская В. Е. Текст статичен или текст процессуален? *Когниция, коммуникация, дискурс*. 2010. №1. С. 123-131. С. 127.
- Шевченко І. С. Дискурс і когнітивно-комунікативна парадигма лінгвістики. *Мова. Людина. Світ*: зб. наук. пр. до 70-річчя професора М. Кочергана / відп. ред. О. О. Тараненко К., 2006. С. 148-156. С. 151-152.

REFERENCES

- Andreeva V. A. Literaturnyj narrativ: diskurs i tekst: monografiya. SPb.: Norma, 2006. 182 s.
- Bacevich F. S. Filososfs'ka kritika prirodnoї movi: chomu i za shcho? Mova. Lyudina. Svit: zb. nauk. pr. do 70-richchya profesora M. Kochergana / vidp. red. O. O. Taranenko K., 2006. S. 38-45.
- Bekhta I. A. Diskurs u svitli kognitivno-diskursivnoї paradigmi. Nova filologiya. 2003. №1 (16). S. 12-22.
- Dejk T. A. van, Kinch V. Strategii ponimaniya svyaznogo teksta. Novoe v zarubezhnoj lingvistike. Vyp. XIII. Kognitivnye aspekty yazyka. 1988. URL: <http://philologos.narod.ru/ling/dijk.htm>
- Dejk T. A. van. K opredeleniyu diskursa. Ideology: A Multidisciplinary Approach. – 1998. URL: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>.
- Karasik V. I. YAzykovej krug: lichnost', koncepty, diskurs. Moskva: Gnozis, 2004. 390 s.

Karaulov YU. M. *Russkij yazyk i yazykovaya lichnost'*. M.: Nauka, 1987. 263 s.

Kubryakova E. S. *O tekste i kriteriyah ego opredeleniya. Tekst. Struktura i semantika: v 2 t.* M.: Nauka, 2001. T. 1. S. 72-81.

Prihod'ko A. M. *Koncepty i konceptosistemy.* Dnepropetrovsk, 2013. 307 s.

Radzievs'ka T. V. *Narisi z konceptual'nogo analizu ta lingvistiki tekstu. Tekst – Socium – Kul'tura – Movna osobistist': monografiya.* K.: «Informativno-analitichne agentstvo», 2010. 491 s.

CHernyavskaya V. E. *Diskurs – «lider prodazh» ili «rasprodazha diskursa?» Vestnik Irkutskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta.* №3 (20). 2012. S. 8-14.

CHernyavskaya V. E. *Tekst statichen ili tekst processualen? Kogniciya, kommunikaciya, diskurs.* 2010. №1. S. 123-131.

CHernyavskaya V. E. *Diskurs vlasti i vlast' diskursa: problemy rechevogo vozdejstviya: ucheb. posobie. 2-e izd., ster.* M: FLINTA: Nauka, 2012. 128 s.

SHevchenko I. S. *Diskurs i kognitivno-komunikativna paradigma lingvistiki. Mova. Lyudina. Svit: zb. nauk. pr. do 70-richchya profesora M. Kochergana / vidp. red. O. O. Taranenko K., 2006. S. 148-156.*

Christliches Gesangbuch für evangelische Gemeinden. Odessa, Verlag von G. Schleicher; 1902. 200 s.

Kludt Wilhelm. *Die Deutschen Kolonien in Bessarabien in ihrem sittlichen und religiösen Zustande. Bis zum Jahre 1861.* Odessa, 1900. 69 s.

Golovina N. Lingual markers of author's intentions in the socio-religious discourse of the german colonists of Bessarabia.

The article is devoted to the study of linguistic means of actualization of the communicative purpose of the addressee in the socio-religious discourse of the Bessarabian Germans (1814–1940). The material of the study of the stated problem is the written texts of the correspondence of Pastor Ignaz Lindl with the Christian evangelicals of the colony of Sarata in the first half of the XIX century.

The essence of the concept of «socio-religious discourse» is clarified on the basis of the anthropocentric paradigm as the basic principle of modern linguistic science. It is recognized as a set of holistic texts as a result of the process of speech activity of local and corporate social groups, which are linked by socio-religious themes and are characterized by various life, sociocultural, psychological and other factors.

In the context of the research, the texts of written communication of addressees are considered in connection with their socio-historical context and pragmatic content. The analysis of lingual markers of author's intentions is carried out taking into account the explicit and implicit components of the utterance on the basis of determining the linguistic specifics of the system for coding the act of communication between the author (addressee) and the reader (addressee), their communicative role, as well as strategies and tactics of cooperative dialogue.

In the course of the research, tasks are solved related to the determination of the main characteristics of the German socio-religious discourse; analysis of the specifics of lingual marking of discourse texts; descriptions of their pragmatic features, as well as their social significance for the Christian evangelists in the German colony of Sarata in Bessarabia. Special attention is paid to communicative strategies of positive / negative assessment, cooperation and appeal, tactics of motivation, promises of warning, appeal to the ideas and values of the addressee, etc.

The article supplements the results of previous studies of German colonist discourse in the territory of Bessarabia (1814 – 1940), makes further contributions to the theory of text and theory of discourse in line with linguistic research and serves as one of the examples of their practical application in the analysis of works of written communication.

The prospect of further research is determined by an integrated approach to decoding the socio-cultural information of the German colonist discourse in Bessarabia in line with cognitive linguistics, linguopragmatics and cultural linguistics.

Key words: *discourse, text, intention, addressee, communication.*